

Soós András

Soós András zeneszerző, karnagy, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem egyházzene tanszékének docense, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Zenetanárképző Intézetében (1974–1977) s a Zeneakadémián (1978–1980) szerzett diplomák után az egyházzenei mesteriskolában (1996–1999) folytatott tanulmányokat.

Egyházzenei mesterdoktori (DLA) vizsgája részeként a szóbeli szigorlatot Komlós Katalin, Jeney Zoltán és Török József előtt 2001. október 17-én tette le. Témái voltak: I. Zenetörténet (XV. század); II. Liturgiátörténet; III. Zeneszerzés-technikák.

A jelölt koncertelőadását az Avilai Nagy Szent Teréz-templomban 2002. november 29-én, pénteken este tartotta. Közreműködött a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzenei Tanszékének tanáraiból és növendékeiből alakult kamarakórus.

Disszertációját (témavezető Vikárius László) 2002. november 30-án a Zeneakadémián *summa cum laude* minősítéssel védte meg. Opponensei Szendrei Janka és Erőd Iván, a bizottság további tagjai Jeney Zoltán (elnök), Komlós Katalin és Kollár Éva voltak.

Hangversenyének műsora

I. Két kórusmű Szent Jakab tiszteletére:

J. Clemens non Papa: *O lux et decus Hispaniae*

B. Resinarius: *Misit rex Herodes*

II. Két vesperástétel:

Soós A.: *O lux beata Trinitas*

Magnificat sexti toni

III. A szentmise keretében G. DuFay: *Missa Sancti Jacobi*

Introitus. Mihi autem

Kyrie

Alleluia. Hispanorum clarens stella

Offertorium. In omnem terram

Sanctus

Agnus Dei

Communio. Vos qui secuti estis me

IV. Záró motetta:

G. P. da Palestrina: *O lux et decus Hispaniae*

Kompozíciós technikák Guillaume DuFay *Missa Sancti Jacobi* című plenáris miséjében

A XV. századi többszólamú liturgikus zene egyik legnagyobb vívmánya a mise állandó részeit tartalmazó, egységesített ordinárium-ciklus kialakítása. Amíg a megelőző korok gyakorlata inkább a mise változó részeinek (jellemzően a szólisztikus szakaszokkal bíró rezponzoriális tételeknek) polifon feldolgozását részesítette előnyben, Machaut egyéni invenciójú miséje és a XIV. század —többnyire csak az utólagos összeállítás révén ciklusnak tekinthető— ilyen irányú kezdeményezései nyomán a kora reneszánsz forrásai már önálló ordinárium-tételek, tételpárok és ciklusok következetes használatáról tanúskodnak.

A ciklikus mise sajátosan kibővített változatát, a propriumtételeket is tartalmazó plenáris típust a korai kéziratokban két alkotás képviseli: Guillaume DuFay *Missa Sancti Jacobi* című művét —teljes formájában— a század reprezentatív kódexei közül a *BL Q 15* (olim 37), míg Reginaldus Liebert Mária-miséjét a *Tr 92* őrzi.

Az értekezés műfaj történeti visszatekintésében a korai többszólamú források készletének műfajonkénti megoszlását vetem össze a feldolgozott tételeknek a liturgikus gyakorlatban betöltött szerepével és az ebből adódó formai eltérésekkel, valamint elemzem a „többszólamúság mint vertikális tropus” gondolatát. Formátörténeti előzményként a *chanson*, a XIV. századi *motet* és az *conductus* megkülönböztetésével a kor legjellemzőbb kompozíciós típusait regisztrálom, az angol hatás és a francia-italiai kölcsönhatás sajátosságainak figyelembevételével.

Külön fejezet foglalkozik DuFay azon alkotásaival, amelyek a meglehetősen korainak számító *Missa Sancti Jacobi* előtt keletkeztek, így a műhelymunka folyamatos követésével felismerhető a misében felhasznált zeneszerzői eljárásoknak az életmű kezdeti szakaszában betöltött szerepe.

A plenáris mise általános helyzetét a *Missa Sancti Jacobi* fő forrása és az ún. trienti kódexek vonatkozó anyaga alapján vázoljuk. Sajátos formai megoldásainak Du Fay művével való összevetése céljából részletesebb vizsgáldás tárgya Liebert fent említett Mária-miséje.

A disszertáció fő fejezetének bevezető része DuFay miséjével kapcsolatban számot ad a kutatástörténetről, a forráshelyzetből adódó következtetésekről és a keletkezés körülményeit érintő, egymásnak ellentmondó föltevésekről. Az elemző részben a jellegzetes tételtípusok (1), a gregorián kölcsönanyag használata (2), a menzúrajelek (3) és a szólamszám változásai (4) alapján megrajzolt összefoglaló térkép elkészítése után a részletes elemzés már az alkotás belső összefüggéseit, formai és technikai megoldásainak a hagyományos tételbeosztásnál részletesebb szakaszolást eredményező sajátosságait tárja fel.

Összefoglalásképpen —a legújabb kutatási eredmények alapján— arra a kérdésre keresem a választ, hogy történeti háttere és szerkezeti felépítése ismeretében mennyiben tekinthető egységes ciklusnak DuFay miséje, s hogy a különálló tételek sorozatán túl alkot-e a kompozíció a szerző szándékát tükröző, tudatosan felépített nagyformát.

Tartalom

Előszó

1. A mise a középkori társadalomban	3
1. 1. Intézményi háttér	
1. 2. Világi zene és egyházas stílus	
1. 3. Liturgia és többszólamúság	
2. A többszólamú misetétel-feldolgozások történetének vázlatos áttekintése	10
2. 1. Ordinárium és/vagy proprium	
2. 1. 1. A winchesteri tropáriumok (c. 1000) — 2. 1. 2. Korai polifon tételek a XI. századtól a Notre Dame-iskoláig — 2. 1. 3. A Magnus Liber Organi és a XIII. század többszólamú tételei	
2. 2. A XIV. századi mise	
2. 2. 1. Önálló tételek — 2. 2. 2. Tételpárok, rekonstruált ciklusok — 2. 2. 3. Machaut: Messe de Nostre Dame	
2. 3. A többszólamú mise a XV. sz. első felében	
2. 3. 1. Misetételek a <i>BL Q15</i> -ben — 2. 3. 2. Misetételek a <i>Tr87–93</i> kódexekben — 2. 3. 3. A plenárius mise	
3. Zenei formák és technikák	48
3. 1. A francia zene tételtípusai	
3. 1. 1. Chanson-típus — 3. 1. 2. Motetta-típus — 3. 1. 3. Szimultán szerkesztésű tételek	
3. 2. Az itáliai zene jellegzetességei	
3. 2. 1. Az észak-itáliai motetta — 3. 2. 2. Ordináriumtételek — 3. 2. 3. Itáliai kompozíciós stílusok	
3. 3. Az angol zene hatása	
3. 3. 1. Tételtípusok — 3. 3. 2. John Dunstable — 3. 3. 3. Az angol stílus	
4. Kompozíciós előzmények. DuFay fiatalkori művei a <i>Missa Sancti Jacobi</i> keletkezéséig	61
4. 1. Az első DuFay-művek (1415–1423)	
4. 2. A <i>Missa Sancti Jacobi</i> közvetlen kompozíciós előzményei	
4. 3. A kronologikus rend harmadik csoportja	
5. A <i>Missa Sancti Jacobi</i> a kutatási eredmények tükrében	72
5. 1. Kutatástörténet	
5. 2. Forráshelyzet	
5. 3. Keletkezéstörténet	
5. 3. 1. Robert Auclou és a <i>Rite majorem</i> — 5. 3. 2. DuFay Bolognában — 5. 3. 3. A legújabb hipotézis	
6. Analízis	83
6. 1. Gregorián kölcsönanyag a misében	
6. 2. A tételek felosztása	
6. 2. 1. A kölcsönanyag használata és helye — 6. 2. 2. Szólamszám — 6. 2. 3. Menzúrajelek	
6. 3. Zenei elemzések	
6. 3. 1. Introitus — 6. 3. 2. Kyrie — 6. 3. 3. Gloria — 6. 3. 4. Credo — 6. 3. 5. Alleluja — 6. 3. 6. Offertorium — 6. 3. 7. Sanctus — 6. 3. 8. Agnus Dei — 6. 3. 9. Communio	
7. Egység és sokféleség. A kompozíciós technikák szerepe a misében	133
Bibliográfia	135
Források	137